

ריבית

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף סא עמוד א

אמר רבא: למה לי דכתב רחמנא לאו ברבית, לאו בגזל, לאו באונאה? צריכי. דאי
כתב רחמנא לאו ברבית - משום דחידוש הוא, דאפילו בלוח אסרה רחמנא. ואי כתב
רחמנא לאו בגזל - משום דבעל כרחיה, אבל אונאה - אימא לא. ואי כתב רחמנא לאו
באונאה - משום דלא ידע דמחיל. חדא מחדא לא אתיא, תיתי חדא מתרתי. הי
תיתי? לא לכתוב רחמנא לאו ברבית, ותיתי מהנך - מה להנך שכן **שלא מדעת,**
תאמר ברבית דמדעתיה....הצד השוה שבהן שכן גוזלו - אף אני אביא
גזל!...לעבור עליו בשני לאוין.

שמות פרק כב, כד-כו

אם כֶּסֶף תִּלְוָה אֶת עַמִּי אֶת הָעֲנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׁה לֹא תִשְׂיִמוּן עָלָיו נָשָׁךְ: אִם חֶבֶל
תִּחְבֵּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תִּנְשִׁיבֵנוּ לוֹ: כִּי הוּא כִסּוּתָהּ כְּסוּתוֹ לְבַדָּה הוּא שְׂמֵלְתוֹ לְעֵרוֹ
בְּמָה יִשְׁכָּב וְהִיא כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חֲנוּן אָנִי: ֹ

רש"י שמות פרק כב פסוק כד

(כד) אם כסף תלוה את עמי - רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות, חוץ משלושה
וזה אחד מהן:

ויקרא פרק כה, לה-לח

וְכִי יָמוּךְ אַחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשֵׁב וְחַי עִמָּךְ: אֵל תִּקַּח

מֵאֵתוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית וַיֵּרֶאֶת מֵאֲלֹהֶיךָ וְחַי אַחִיךָ עִמָּךְ: אֶת כֶּסֶףךָ לֹא תִתֵּן לוֹ

בְּנֶשֶׁךְ וּבִמְרִבִּית לֹא תִתֵּן אֲכֹלְךָ: אֲנִי יְקֹוֹק אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ

מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים: ֹ

רבית

חיוב
צדקה

איסור גזל

משמעות
הפסוקים

גמ ב"מ
סא.

דברים פרק כג, כ-כא

לא תנשׁיך לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ נֶסֶף נֶשֶׁךְ אֶכֶל נֶשֶׁךְ כֹּל דְּבַר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ: לַנִּכְרִי תִנְשִׁיךְ
וּלְאָחִיךָ לֹא תִנְשִׁיךְ לְמַעַן יְבָרְכֶךָ יְקֹוֹק אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַשְׁלַח יָדְךָ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אָתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ֹ

רמב"ן דברים פרק כג

וביאר בכאן שיהיה רבית הנכרי מותר, ולא הזכיר כן בגזל ובגנבה כמו שאמרו (ב"ק ק"ג ב) גזל גוי אסור. אבל הרבית שהוא נעשה לדעת שניהם וברצונם לא נאסר אלא מצד האחווה והחסד, כמו שצוה ואהבת לרעך כמוך, וכמו שאמר השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', ועל כן אמר למען יברכך ה' אלהיך - כי חסד ורחמים יעשה עם אחיו כאשר ילונו בלא רבית ותחשב לו לצדקה. וכן השמיטה חסד באחים, לכך אמר את הנכרי תגוש, וקבע לו ברכה, כי הכתוב לא יזכיר הברכה רק בצדקה ובחסדים, לא בגזל ובגנבה ובאונאה:

רבית- לגוי

חיוב צדקה

איסור גזל

רמב"ן- ולכן
מותר לקחת
ריבית מגוי

למה מותר
לקחת גזל מן
הגוי?

אולי אין הכי נמי - אסור להלוות לגוי בריבית

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף ע עמוד ב

אמר רב נחמן: אמר לי הונא: לא נצרכא, אלא דאפילו רבית דנכרי. איתביה רבא לרב נחמן: +דברים כ"ג+
לנכרי תשיך, מאי תשיך - לאו תשוך? - לא, תשיך {מותר ללות מגוי בריבית, אבל אסור להלות לו בריבית}.

חידושי הרשב"א מסכת בבא מציעא דף ע עמוד ב

מדאותביה רבא לרב נחמן לנכרי תשיך מאי לאו תשוך משמע דלרב נחמן אסור להלוות לנכרי ברבית דבר
תורה והלכה למשה מסיני הוא, דאי לא מאי קא מותביה מלנכרי תשיך, ואי נמי דרבא טעי בד"נ וסבר דדבר
תורה קאמר ומאי דמתרץ ליה רב נחמן לטעמיה קא משני ליה,

רף שונה בנכרי, כמו שאבדת גוי, או אונאת הגוי מותר

השגות הרמב"ן לספר המצוות שורש ו

כלומר שאם נאמר דתשוך קאמר אפשר שבא הכתוב להתיר רבית מן הגוי כדרך שהתיר אבידתו (תצא כב, ב"ק קיג ב, הל' אבדה פי"א ה"ג) וגזלתו (ב"מ קיא ב, לת"ק)

חידושי הרשב"א מסכת בבא מציעא דף ע עמוד ב

מאי לאו תשוך. פרש"י ז"ל מותר אתה ליקח ממנו נשך, פי' לפירושו שהוצרך הכתוב להתיר הרבית דנכרי אע"פ שגזלו אסור למאן דאסר, או שהוצרך הכתוב להתיר כדרך שהוצרך הכתוב להתיר

באונאה

נ"מ- מומר מותר להלוותו בריבית

טור יורה דעה הלכות רבית סימן קנט

דבר תורה מותר להלוות לעובד כוכבים ברבית דטעמא דרבית דכתיב וחי

אחיק עמך ועובד כוכבים לא היו מצווין להחיותו ...

מומר שכפר בעיקר מותר להלוותו ברבית כיון שאין אנו מצווין להחיותו

ואסור ללוות ממנו ברבית דאע"פ שחטא ישראל הוא והנותנו לו עובר משום

ולפני עור לא תתן מכשול:

נ"מ- מומר אסור להלוותו בריבית

יראים קנו

ולהלוות לעבריין במזיד ברבית שמעתי מרבתי שאסור אם אינו משומד אבל אם הוא משומד דשביק היתירא ואכיל איסורא מין הוא ורבית שלו מותר. והא דאמרינן בסנהדרין [מ"ד א'] חטא ישראל אף על פי שחטא ישראל (אחיק) הוא דוקא לענין קדושין... אבל לענין רבית אחוה כתיב ביה. ונראין דברי רבותי לאיסור רבית במשומד לתיאבון וראיה אני מביא לדבריהם דרבית הוי כעין גזל כדאמרינן באיזהו נשך [ס"א א'] למה לי למכתב לאו בגזל לאו ברבית הלכך יש לומר כאשר ריבתה התורה לכל אבידת אחיק לרבות את המשומד הזהירה תורה על ממון חברך המשומד רבית נמי כיוצא בו דהא ממון חברך משומד הוא דהזהירה תורה שלא לקחתו.

רבית- למומר

חיוב צדקה

איסור גזל

טור- ומותר להלוות
בריבית למומר

יראים- ואסור
להלוות למומר
בריבית. (כי עדיין
אסור לגנוב ממנו)

נ"מ – איך מגדירים ריבית קצוצה (מלווה אמור להיות צדקה, אבל במקח וממכר אין איסור דאורייתא)

רש"י מסכת בבא מציעא דף ס עמוד ב

המרבה בפירות - המרבה שכר לעצמו בפירות, ובגמרא מפרש דבהלוואת כסף או פירות נמי הוי תרביית, שהרי מתרבה ממונו, והכא ריבית דרבנן קמפרש, דרך מקח וממכר לרבית דאורייתא - דרך הלואה משמע, כדכתיב (משלי כח): מרבה הונו בנשך ובתרבית.

נ"מ – איך מגדירים ריבית קצוצה (גזל, שמקבל מה שלא נתן)

חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף ס עמוד ב

איזהו נשך של תורה ואיזהו רבית של דבריהם, ולפי שהרבית של תורה היא קצוצה ונראית חסרונה לעין קרי ליה נשך, אבל רבית דרבנן שאינו נושך בתחלתו ואינו חסרון ניכר אלא שהוא מתרבה מאיליו כגון סאה בסאה וכגון פוסק על הפירות כפי שער שבשוק וכיוצא בו דליכא רבית קצוצה קרי ליה תרבית, וסיפא דמתני' מפרש בגמ'.... פרש"י דמדאורייתא לא הוי רבית אלא בדרך הלואה כדכתיב (משלי כ"ח) מלוה הונו בנשך ותרבית, ותימה דכולהו נסחי כתוב מרבה הונו בנשך ותרבית, והנכון דכיון דכתיב את כספך לא תתן לו בנשך משמע שלא אסרה תורה אלא כל שיש בו נשך ברור משעת נתינה וכדכתיב נמי לא תשימון עליו נשך.

מעמד המעות של ריבית

האם הלוה יכול לטבוע את הריבית ששילם בב"ד?

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

אמר רבי אלעזר: רבית קצוצה - יוצאה בדיונין, אבק רבית - אינה יוצאה

בדיונין. רבי יוחנן אמר: אפילו רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדיונין.

רבית- יוצא
בדיינים

חיוב צדקה

איסור גזל

אינו יוצא
בדיינים

יוצא
בדיינים

ריבית ממון של מלוה, וחוב לשמים להחזיר

חידושי הריטב"א מסכת קידושין דף ו עמוד ב

אבל ודאי אפילו ברבית גמורה אם כבר פרעתו לו וחזר וקידשה בו מקודשת, דמעות דרבית שפרעם לזה למלוה קנינהו לגמרי וממון גמור הם לו אלא שיש עליו חובה להחזירו ובית דין מוציאין ממנו, ואם מת אין בניו חייבין להחזיר אלא בדבר מסויים מפני כבוד אביהם, ולא עוד אלא דאפילו בחזרה לא מיתקן לאויה כדמתקן לאו דגזל בהשבון וכדפרישית בפרק איזהו נשך (ב"מ ס"א ב') פירוש מרווח.

וכיון שאינו חיוב ממון אלא מצווה - כופין על מצוות עשה

חידושי הרשב"א מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

ור' אלעזר אומר רבית קצוצה יוצאה בדיינין. מסתברא לי דלא יוצאה בדיינין לרדת לנכסיו קאמר, אלא שהוא מצוה להחזיר מדכתיב וחי אחיך עמך ובמצות עשה כופין אותו ומכין אותו עד שתצא נפשו... ותדע לך, דאי לא, בנים נמי ליחייבי לאהדורי בהניח להן אביהן אחריות כדרך שאמרו בגזל (ב"ק קי"א א ב'), ובהניח להן אביהן פרה וטלית וכל דבר המסויים דחייבין להחזיר מפני כבוד אביהן מ"ש מפני כבוד אביהם מדינא נמי חייבין כדרך שהן חייבין בגזלן בגזילה קיימת, אלא כדאמרן דליכא אלא מצות עשה דוחי אחיך עמך וכפיית (הגזלן) [המלוה] איכא, לרדת לנכסיו ליכא, כנ"ל.

ודאי זה חיוב ממון מובהק

חזון איש אבן העזר מב:א

עיי' ריטב"א. ולכאורה משמע מדבריו ז"ל דאם קדש בזוז של רבית הוי קדושין אי מקדש במלוה מקודשת, אבל אי אפשר לומר כן דודאי אין הרבית חשיב חוב דרחמנא אפקרי' ואין הלואה חייב כלום ואין חוב דבר כעין שיקנה המלוה אלא אם הלואה חייב לו קונה שיעבוד חוב אבל אם התורה פטרתו ללוה אין כאן חוב, והמקדש במלוה לאחר שביעית ודאי אינה מקודשת.

ספר החינוך מצוה שמג

רבית קצוצה יוצאה בדיינין, כלומר שבית דין יורדין לנכסי המלוה ומוציאין ממנו, כמו בגזלות וחבלות. ויש מן המפרשים שפירשו יוצאה בדיינין לענין כפייה, כלומר שכופין בית דין את המלוה להחזירה בשוטים, כמו שעושין לכל מי שיאמר שלא יעשה מצות עשה.

רבית- יוצא
בדיינים

אינו יוצא
בדיינים

יוצא בדיינים

אפילו הוי איסור
ממון, השני ידע
ומחל

כי זה רק איסור
משום צדקה

כי יש מצווה
נפרדת לשמים,
להחזיר הממון

כי זה גזל

כי התורה
הפקירה את
החוב

נ"מ- מחילה- ריטב"א: כיון שזה חיוב לשמים אין מחילה

חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף סא עמוד א

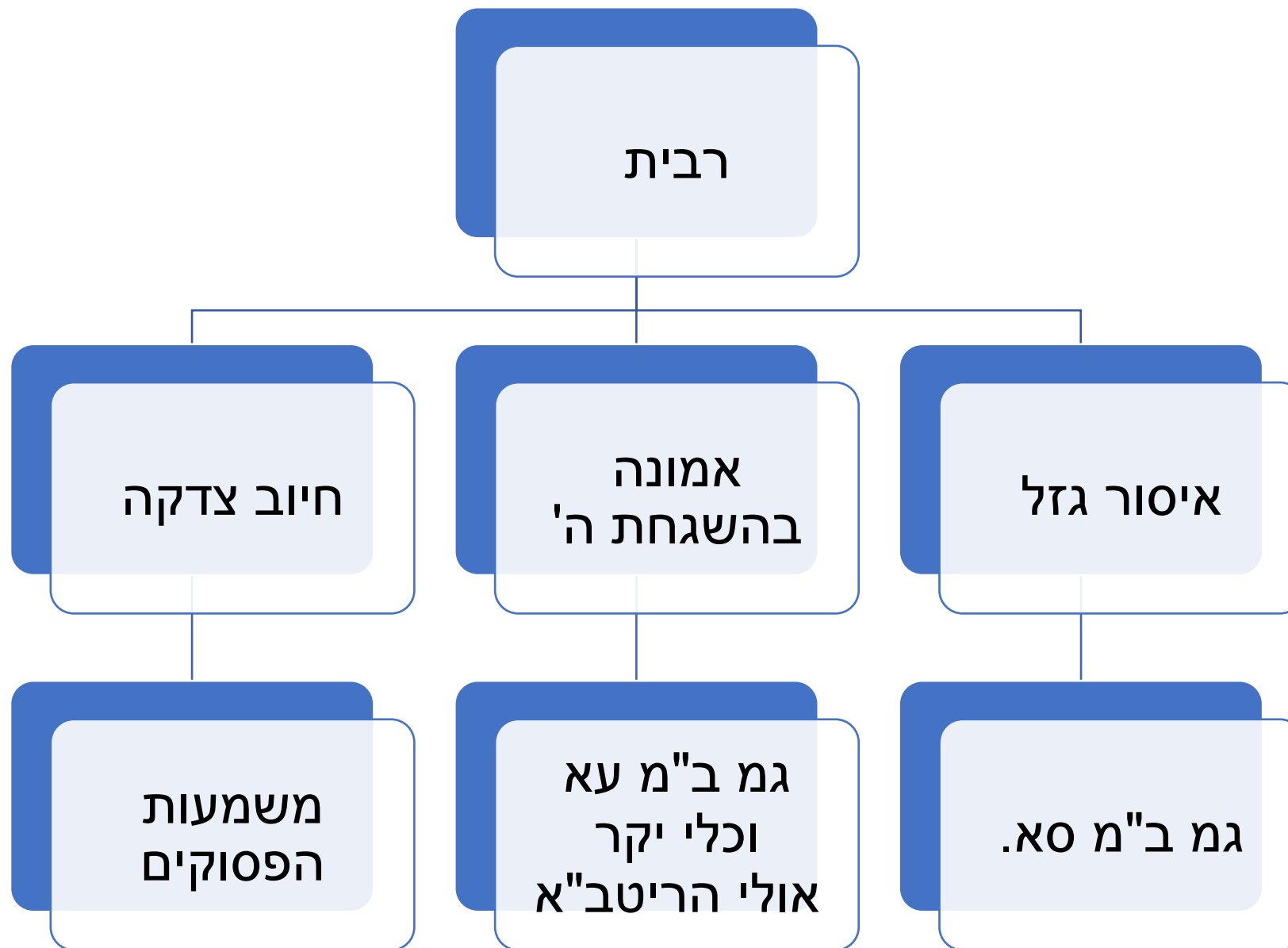
מה להנך שכן שלא מדעתו. פי' תאמר ברבית שהוא מדעתו קמ"ל דאע"ג דמדעתו הוא וידע ומחיל אסור, ומכאן נראה דלא מהניא מחילה ברבית קודם פרעון דאלו מהניא אין לך רבית שאינו נמחל כדאמרינן הכא דידע ומחיל, ומיהו אם מחל לו לאחר שגבאו ממנו המלוה אין ראייה מכאן, דהשתא מחילה מדעת שלמה היא שמחל לו תביעת ממון שהיה לו אצלו משא"כ במחילה דקודם פרעון דחשבה רחמנא כמחילה באונס, וכן כתב הרמב"ם ז"ל דמחילה דלאחר פרעון מהניא, ובשם הגאונים ז"ל כתב דלא מהניא וכן דעת הראב"ד ז"ל, ודעת מורי נ"ר כדעת הגאונים, וטעם הדברים אומר מורי נ"ר דתביעת רבית לא היא כשאר תביעות בגזל ואונאה וכיוצא בהן דאית ליה על חברה שיעבוד ממון, אלא חיוב הוא שחייב הכתוב להחזיר איסור שבלע, תדע דהא רבי יוחנן סבר דרבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין, וגם לדברי הכל אם מת בניו פטורין אלא בדבר המסויים מפני כבוד אביהם בלבד, ואלו בגזל ואונאה בניו חייבים כשהניח אחריות נכסים... אבל הכא לשמים הוא חייב וכיון שכן לא תועיל לו מחילת חברו, וכן עיקר,

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף עא עמוד א

אמר רבי יוסי: **בא וראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית: אדם קורא לחבירו רשע - יורד עמו לחייו. והם מביאין עדים ולבלר וקולמוס ודיו, וכותבין וחותמין: פלוני זה כפר באלהי ישראל.** תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא ברבית - עליו הכתוב אומר כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח עשה אלה לא ימוט לעולם. הא למדת שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין.

כלי יקר ויקרא פרק כה פסוק לו

ל(ו) אל תקח מאתו נשך ותרבית. מה שנאמר אל תקח מאתו משמע אבל מעשיר מותר ליקח, וכן בפרשת משפטים (שמות כב כד) נאמר אם כסף תלוה את עמי את העני עמך וגו' לא תשימון עליו נשך. לכך כתבה התורה במשנה תורה (דברים כג כא) לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך כל שהוא אחיך לא תשיך לו ואף על פי שהלווה מרויח בזה, וזיל בתר טעמא כי עיקר טעם איסור הריבית הוא לפי שהוא מסיר מדת הבטחון מן האדם כי כל בעל משא ומתן עיניו נשואות אל ה' לפי שהוא מסופק אם ירויח או לא אבל הנותן בריבית ריוח שלו ידוע וקצוב וסומך על ערבונו שבידו ומן ה' יסיר לבו. ומה שגם הלווה עובר בלאו לפי שהוא מחטיא את המלוה ומסירו מן מדת הבטחון כנודע מדבר המלוים בריבית שרובם מקטני אמנה ואבירי לב הרחוקים מצדקה מצד כי אין בטחונם בה'. ומה שמותר ליתן בריבית לעכו"ם לפי שכל עכו"ם חזקתו שהוא אלם וגזלן אפילו אם הוא כבוש תחת ידך מכל מקום דרכו לבוא בעקיפין, ואפילו אם ערבונו בידו לעולם אינו בטוח לא בקרן ולא בריוח ועל כן תמיד עיניו נשואות אל ה' להצילו מידו וזה טעם איסור הריבית בכל מקום. ומה שהזכיר העני דיבר הכתוב בהווה כי סתם עני מוכרח ליקח בהלוואה, ועוד שסלקא דעתך אמינא שאם הלווה עני אינו עובר כי ההכרח הביאו לזה קא משמע לן שאפילו הלווה העני עובר בלא תשימון. ועל כן נסמכה מצוה זו לפרשת השמיטה כי גם טעם השמיטה הוא כדי שנשים בטחונינו בה':

צווי דינים- מאירי: האיסור, והחיוב ממון

בית הבחירה למאירי מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

מקצת גאונים חולקין מיהא ברבית והוא שהם כתבו שהלוח שמחל למלוה רבית שכבר גבה או שעתיד לגבותו או שנתנו לו במתנה אפילו קנו מידו אין זה כלום שכל עצמו של רבית מחילה היא ומחילה זו היא שאסרתה תורה... גדולי המחברים כתבו שמאחר שהלוח יודע שיש לו ליטול ממנו אם רצה למחול מוחל כדרך שהנגזל יכול למחול

ויראה לי מ"מ שאין המחילה מועלת אלא לענין הדין שאין יוצאה בדיינין אבל

לענין איסור לא נפקע במחילה

נשך ותרבית: דין אחד - נשך ותרבית

תוספות מסכת בבא מציעא דף ס עמוד ב

למה חלקם הכתוב לעבור עליו בשני לאוין - וא"ת ולמה שינה בלשון לכתוב כספך לא תתן בנשך ובנשך לא תתן אכלך ויש לומר כיון שהוצרך שני לאוין אורחא דקרא לכתוב לשון משונה שהוא נאה יותר.

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רלה

והמצוה הרל"ה היא שהזהירנו מהלוות בריבית והוא אמרו יתעלה (בהר) את כספך לא תתן לו בנשך ובתרבית לא תתן אכלך. ושני לאוין אלו אמנם הם בענין אחד ובאו לחזוק וכדי שיהיה מי שילוח בריבית עובר בשני לאוין. לא שהם שני ענינים. כי הנשך הוא הריבית והריבית הוא הנשך ובגמר מציעא (ס ב) אמרו אי אתה מוצא נשך בלא תרבית ולא תרבית בלא נשך ולמה חלקו הכתוב לעבור עליו בשני לאוין.

נשך ותרבית - צווי דינים

בה"ג

(מג) את כספך לא תתן לו בנשך. (מד) ובמרבית לא תתן אכלך.

בגור אריה ויקרא כה:לו

ואם תאמר, אחר שנשך ותבית חד הוא, למה שינה הכתוב לכתוב "את כספך לא תתן לו בנשך ובתרבית לא תתן אכלך",
הא "נשך" ו"תרבית" חד הוא, ותרצו בתוספות בפרק איזהו נשך (ב"מ ס: ד"ה למה) כיון דבעי לכתוב תרתי קראי לשני
לאוין, דרך הכתוב לכתוב לשון משונה, שהוא נאה ביותר. ולי נראה, דאף על גב דשני לאוין, ואי אפשר למצוא תרבית בלא
נשך ונשך בלא תרבית, **השני לאוין משני צדדין; לאו אחד הוא מצד אשר הוא נושך את חבירו, ואסרה תורה לישך
חבירו, וזהו לאו אחד. והלאו השני מצד אשר מרבה ממונו שלא כדין, וזהו טעם איסור השני. והמלוה בריבית עובר
בשני לאוין; שמרבה הונו שלא כדין, ונושך חבירו. והתורה כתבה טעם הלאוין, הלאו האחד מפני שהוא נושך, והלאו השני
מפני שהוא מרבה ממונו שלא כדין:**

יורשים- אינם חייבים להחזיר דמי הריבית (ממונית)- למה?

תוספות מסכת בבא קמא דף קיב עמוד א

אף על פי שהן יודעין שהם של רבית כו' - וא"ת והיכי מדקדק מינה דכרשות לוקח דמי

דאפילו לאו כרשות לוקח דמי א"ש דפטורין כיון דמדעת נתן לו ליתנהו גביה בתורת

גזילה אלא בתורת הלואה ולכך אין חייבין להחזיר דמלוה על פה אינו גובה מן היורשין

וי"ל דאע"ג דמדעת נתנם לו איתנייהו גביה בתורת גזילה דהוי כנתינה בטעות דלא נתן

לשם מתנה אלא בתורת רבית ומיקרי גזילה בעיניה כיון שהמעות בעין והיו חייבין

להחזיר אי לאו דכרשות לוקח דמי והוי שנוי רשות.

רמב"ן - מצווה מיוחדת על המלוה. ואינו חיוב ממון

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין

מצוה יז **שנצטוינו להחזיר הרבית שלקחנו מאחינו**. וענין המצוה הזאת כי כאשר מנענו ית' שלא נגזול [ל' רמה] ואם גזלנו צוה אותנו להשיב את הגזילה כמו שאמר (ס"פ ויקרא) והשיב את הגזלה אשר גזל והיא מצות עשה [קצד], כן מנענו שלא נקח רבית מישראל **ואם לקחנו אותו צוה אותנו להשיבו לנותן אף על פי שנתנו לנו ברצון נפשו ולא גזלנוהו והיא גם כן מצות עשה והוא אמרו ית' (פ' בהר) אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך**. דרשו בו אהדר ליה דליחי עמך, ומזה אמר רבי אלעזר רבית קצוצה יוצאה בדיונין, והלכה כמותו.

נ"מ - מלקות

רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק ד הלכה ג

אף על פי שהמלוה והלוה עוברין על כל אלו הלאוין אין לוקין עליו מפני שניתן להשבון, שכל המלוה בריבית אם היתה ריבית קצוצה שהיא אסורה מן התורה הרי זו יוצאה בדינין ומוציאין אותה מן המלוה ומחזירין ללוה, ואם מת המלוה אין מוציאין מיד הבנים.

חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א

לכך פירש רש"י דאדרבה דכו"ע כר' אלעזר ובני אהדורי נינהו, ומיהו כל שגבו כבר לדברי הכל לא מתקן לאויה בחזרה כלל אלא שהכתוב רוצה שיקיא מה שאכל, וכי פליגי קודם שגבה אי מתקן לאויה בקרועי שטרא דלת"ק לא מיתקין ולר' אליעזר ור' נחמיה מיתקין, ושיילינן במאי פליגי אי פליגי בהא, דאי סברי דשטר העומד לגבות כגבוי דמי הא עבדוה לאיסורא וכו' כדפרש"י ז"ל עד [דשימה] מילתא היא.

חייב צדקה	<u>ריבית</u>	איסור גזל
אין חיוב להחיותו	<u>גוי</u>	? (אולי יש רף גזל נמוך יותר, כמו אונאה)
מותר (טור)	<u>מומר</u>	אסור (יראים)
מצווה חדשה, חיוב לשמים	<u>יוצא בדיינים</u>	כי זה גזל
אין מחילה (חיוב לשמים-ריטב"א), אין מחילה על האיסור (מאירי)	<u>מחילה</u>	יש מחילה כמו בגזל
אינם חייבים במצוות החזרה	<u>יורשים</u>	יש שינוי רשות, או המעות הם מלוח על פה

שיטת הרמב"ם

מדברי רבינו הרמ"ר

פסול לעדות מדין ממון\גזל, אבל גם הלוה?

רמב"ם הלכות עדות פרק י הלכה ד

ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות אע"פ שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס פסולין שנאמר כי יקום עד חמס באיש, כגון הגנבים והחמסנים אע"פ שהחזיר פסול לעדות מעת שגנב או גזל.. וכן המלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלוה שניהם פסולין לעדות, אם רבית קצוצה עשו הרי הן פסולין מן התורה ואם אבק רבית עשו הרי הן פסולין מדבריהם,

רמב"ן דברים פרק כג

(כ - כא) לא תשיך לאחריך - גם זו מצוה מבוארת (ויקרא כה לו לז), יוסיף בכאן

אזהרה גם ללוח, מה שאין כן בכל דיני ממונות שאם רצה הוא לזוק בנכסיו

רשאי, אבל מפני רגילות החטא הזה יזהיר בו גם הלוח:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רלו

והמצוה הרל"ו היא שהזהיר הלווה שלא ללוות בריבית גם כן. וזה כי אילו לא באה אזהרה ללוה שלא ללוות בריבית היה ההקש שיהיה המלוה עובר כי הוא החומס והלווה בלתי עובר כי הוא רוצה בחמסו ושיהיה זה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה לא מי שנעשית לו האונאה ולכן באה האזהרה גם כן ללוה מללוות בריבית. והוא אמרו יתעלה (תצא כג כ) לא תשיך לאחריך נשך כסף נשך אוכל וכו' ובא הפירוש לא תנשך. ובביאור אמרו בגמר מציעא (עה ב) לווה עובר משום לא תשיך ומשום ולפני עור לא תתן מכשול. כמו שנבאר בזכרנו המצוה ההיא (ל"ת רצט):

מלוה מדין צדקה

רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק א הלכה א

מצות עשה להלוות לעניי ישראל שנאמר אם כסף תלוה את עמי את העני עמך, יכול רשות תלמוד לומר העבט תעביטנו וגו' ומצוה זו גדולה מן הצדקה אל העני השואל שזה כבר נצרך לשאול וזה עדיין לא הגיע למדה זו, והתורה הקפידה על מי שימנע מלהלוות לעני שנאמר ורעה עינך באחיך האביון וגו'.

מחילה - יכול למחול בדיוק כמו גזל

רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק ד הלכה יג

הורו מקצת הגאונים שהלוה שמחל למלוה ברבית שלקח ממנו או שעתיד ליקח אף על פי שקנו מידו שמחל או נתן מתנה אינו מועיל כלום שכל רבית שבעולם מחילה היא אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו ולפיכך אין המחילה מועלת ברבית אפילו ברבית של דבריהם, **יראה לי שאין הוראה זו נכונה** אלא מאחר שאומרים למלוה להחזיר לו וידע המלוה שדבר איסור עשה יש לו ליטול ממנו **אם רצה למחול מוחל כדרך שמוחל הגזל**, ובפירוש אמרו חכמים שהגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן מכלל שהמחילה מועלת.

מצווה לבקש ריבית מן הגוי- (צדקה מיוחדת לאחיך)

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קצח

והמצוה הקצ"ח היא שצונו לבקש ריבית מן הגוי ואז נלוה לו עד שלא נועילהו ולא נעזור לו אבל נזיקהו ואפילו בענין הלואה שנתנה עמו כמו שהוזהרנו (ל"ת רל"ה) מעשות כך לישראל. והוא אמרו יתעלה (תצא כג כא) לנכרי תשיך. והנה בא לנו הפירוש המקובל כי זה מצוה לא רשות והוא אמרם בספרי לנכרי תשיך זו מצות עשה ולאחיך לא תשיך זו מצות לא תעשה. ולזו המצוה גם כן תנאין דרבנן. וכבר התבאר פירוש זה במסכת מציעא (עב ב, עא א):

רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק ה הלכה א

העכו"ם וגר תושב לוין מהן ומלוין אותן ברבית שנאמר לא תשיך לאחריך לאחריך אסור ולשאר העולם מותר, ומצות עשה להשיך לעכו"ם שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצות עשה וזהו דין תורה.

+/השגת הראב"ד/ ומצות עשה להשיך וכו' עד וזהו דין תורה. א"א אני לא מצאתי שמועה זו ואולי טעה במה שמצא בספרי (פרשת כי תצא) שנאמר שם לנכרי תשיך זו מצות עשה ופירושו משום דהוה ליה לאו הבא מכלל עשה שלא ישיך לישראל עכ"ל. +

מה קורה ברמב"ם?

- לא לוקחים ריבית מאחיק כי אמורים ליתן לו הלואה בצדקה.
- אסור ליתן לגוי בלי ריבית, כי זה צדקה מיוחדת לאחיק.
- אבל לקיחת ריבית מישראל הוי גזל וחמס?
- וגם הלואה עובר על האיסור ונפסל לעדות כעובר על חמס?

פסול לקיחת ממון ב"חמס"

רמב"ם הלכות עדות פרק י הלכה ד

ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות אע"פ שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס פסולין שנאמר כי יקום עד חמס באיש, כגון הגנבים והחמסנים אע"פ שהחזיר פסול לעדות מעת שגנב או גזל.. וכן המלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלוח שניהם פסולין לעדות, אם רבית קצוצה עשו הרי הן פסולין מן התורה ואם אבק רבית עשו הרי הן פסולין מדבריהם,

רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק ד הלכה ז

כל הכותב שטר רבית ה"ז ככותב ומעיד עליו עדים שכפר בה' אלהי ישראל,
וכן כל הלוח ומלוה ברבית בינן לבין עצמן הרי הן ככופרים בה' אלהי ישראל
וכפרו ביציאת מצרים שנאמר את כספך לא תתן לו בנשך וגו' אני ה' אלהיכם
אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים.

רב מיכאל רוזנצווייג שליטא-

דחיית חובת צדקה והאחווה והערבות של איסור ריבית הופכת להגדרת חמס שהוא קרוב (גם אם אינו ממש) לסוג גזל

ונראה לפרש שאמנם היסוד של איסור ריבית הוא חובת ערבות הדדית שנעוצה בעיקרון הבסיסי של קדושת ישראל. ומשום כך, גם הלוח שמוותר על זכויותיו ועל יישום ערבות זו עובר על איסור חמור משום שמחילתו האישית מערערת את העיקרון היסודי הזה שהוא בעל משמעות רחבה בתודעת כלל ישראל, ושבעי חיזוק מרובה. בכל אופן, הצד הצדקה והערבות הוא הקובע בדיני ריבית בשלב הראשון של הערכת והגדרת טיבו של תחום הלכתי זה הואיל והוא מהווה עצם המחייב.

אולם הרמב"ם הבין שנוסף לחידוש גדול זה, התורה חידשה עוד יותר שדרישה זו הוה כה בסיסית ויסודית שהיא הופכת לזכות ממונית של הלוח עד כדי כך שניצול מצבו הזקוק ע"י המלוה – שהוא תמיד נשך וגם תרבות – הוה מעשה חמס שדומה לגזל! התשתית החזקה והבסיסית של חסד ואחווה וערבות לא נשארת כדבר לפני משורת הדין, אלא היא נהיתה לדבר צפוי ולזכות של כל יחיד בישראל. ולכן בשלב השני, כתוצאה מחובת הצדקה והבעת אחווה של האיסור ריבית, יש גם הגדרת חמס של לקיחת ממון שלא כדין, גם בלי גזל ממש.